

Մասէ՛, որ 1773ին յԱմստերդամ վախճանած փորձած է Բարեպաշտոն Աստիկ կտակակատարներէն մին կը յիշատակուի²:

1773ին Աղեքսանդր Մասեհեան 46 տարւան էր, հարկաւ դեռ ապրած պիտի ըլլայ: Թէ ունեցած արգեօք զաւակներ, երբ վախճանեցաւ, յայտնի չէ մեզ:

Ամստերդամի հայ գաղթականութեան երկրորդ յիշատակն է այս, զոր կը յանձնեմ Հանրէն Աստիկի էջերուն: Առաջինն էր՝ Ամստերդամի Հայոց Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն երկդարեան եւ աւելի հնութիւն ունեցող Վէմֆարը, զոր 1889ին գտած էի Մարտէլի շնութեանց թանգարանին մէջ, եւ զոր իւր Արձանագրութեանը հետ ծանօթացուցի 1891ին:³

Այս ի նիկովիդիա, Սեղանաւոր Կտաւճեան Իֆէնտիի քով գտնուած հազուագիւտ միտալը կը յայտնէ՝ թէ Մասեհեանը իշխանական տիտղոս ունէին. էին մեծահարուստ վաճառականներ, եւ թէ՛ Հոլանդական տէրութենէն կը վայելէին առանձնաշնորհութիւն՝ ընտանեկան յատուկ շքադրամ տպելու. փափաքելի է որ այս մասին տեղեկութիւն ունեցողներ բարեհաճին հրատարակել իրենց գիտցածները, եւ այս՝ ոչ թէ Մասեհեան մեծաբանակ ժառանգութեան յուսովն ապրող բազմաթիւ արեւակիցներու (եթէ կան) համար, այլ նոր լուսով լուսաւորելու համար Ամստերդամի անհետացեալ հայ գաղթականութեան պատմութիւնն, որ երկու եւ կէս դար յառաջ, տակաւին հարիւր տարի յառաջ ալ, փայլուն գոյութիւն մը ունէր, որ իւր նշանաւոր վաճառականներովն աշխարհի չորս ծագին հետ ի վեր կու գար, եւ որ՝ 1660—65 եւ մինչեւ 1670, եղաւ վերստին կենդանացուցիչ եւ գրեթէ երկրորդ մայր հայ ապագրութեան⁴:

Բնութ. Կ. Պոլսոյ, 1. Կնկոնեմքեր 1898:
Տղթ. ՎԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐՔՈՄԵԱՆ

1 Սեփիւն էջ 460:
2 Անդ:
3 Հայ Արեւաբերդի միջին Մարտիլ. Տես Հանրէն Աստիկոյ 1891, թիւ Սեպտեմբերի էջ 272-274:
4 Պատմութիւն հայկական արգեօքութեան. Հ. Գարեգին Վ. Չարբահեան, Վենետիկ 1895, էջ 96-112 եւ Սեփիւն, էջ 460:

Մ Ա Ց Ե Ն Ա Ռ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ԱՍՈՐԱՏԱԹ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՐԳԻՐՔ ՄԸ

Եստանի Ասիական Ընկերութեան թերթին մէջ՝ հայագէտն Մարգոլիութ կը սկսի յօդուածներու շարք մը հրատարակել, որոնք այլեւայլ տեսակետով արժանի են բանասիրաց ուշադրութեան: Յօդուածին վերնագիրը՝ «Ասորահայկական դաւաճաբարբառը» կը բացատրէ նաեւ նիւթը ընդհանրապէս. բայց դրուածն ուրիշ կողմանէ ալ հետաքրքրական է, գլխաւորաբար ինկատի ունենալով այն աղբիւրն՝ որմէ քաղուած է յիշեալ գաւառաբարբառին ուսումնասիրութեան ատաղճը: Այս աղբիւրն է ձեռագիր մը՝ ասորահայկական բառամանկան մասանց. այսինքն Բառագիրք մը ասորերէն-հայերէն, եւ այն՝ հայերէնն ալ ասորի ասորի գրուած: «Այն ձեռագիրը, կ'ըսէ Հեղինակն, որուն վրայ հիմնուած է այս յօդուածը, սեպհակնութիւն է Պրոֆ. Բենդել Հարրիսի (Rendel Harris), որուն պարտական ենք այլեւայլ ուրիշ միակ բնագիրներու ալ գիւտը: Ձեռագիրը Բար-Բահլուի ասորական-արաբերէն բառագրոց թարգմանութիւն մ'ըլլալու է բառարան. բայց այժմ՝ իրականապէս բաղադրութիւն մըն է բառագրոց Բար-Արի, Բար-Բահլուի եւ ուրիշներու. միայն թէ բացատրութիւնը սովորաբար հայերէն դրուած են արաբերէնի տեղ: Պրոֆ. Բենդել Հարրիս մեծանշանութեամբ փոխ տուաւ ձեռագիրս Thesaurus Syriacus գործոյն հրատարակչներուն գործածելու, եւ նաեւ հրաման տուաւ ձեռագիրն մասին տեղեկութիւններ հրատարակելու: Քիչ ձեռագիր կայ որ ասոր պէս թուական եւ ուրիշ տեղեկութիւններ ունենայ առատօրէն: Ամէն տառի սկիզբը գրիչը գրչութեան տարին, ամիսն ու օրը կը նշանակէ, եւ ձեռագիրն վերջը շարք մը յիշատակարաններ կը գրէ ասորերէն, արաբերէն եւ հայերէն: Գրելու սկսած է Իլուլ ամսուն 1969 տարին (= 1657 Յ. Բ.) եւ աւարտած է Աբ ամսուն 1972 տարին (= 1660 Յ. Բ.): Գրչին անունն է Եփրեմ, որդի Յովհաննու՝ օրհնեալ Գղեկէն Վանայ կոչեցեալ Գայր Աբի Ղալիբ (տես Ասեմանի, Հտր. Բ, 365), որ կոչի նաեւ գաւառ Գարգար՝ Կղազիա կոչուած տեղը: Գրուած է ձեռագիրս Մար-Արիայ (տես Ասեմ. անդ, ԼԶ) վանքը, որ կը կոչուի Daira d' seblatha, եւ գրուած Եփրեմի կրօնասացի կրօնաւորի մը համար՝ Rabban Habib անուն: . . . Թէպէտ եւ այլեւայլ յիշատակարաններ ձեռագիրն երկու մեծածալ էջերը կը լեցնեն, բայց բառ երեւութիւն գրիչը չէ նաեւ թարգմանիչը եւ Բար-Բահլուի Բառագրոց այս հայ թարգմանութիւնը կանուխ ըլլալու է ժամանակաւ քան յիշեալ 1658 տարին, սակայն կարելի չէ որոշել թէ սրբափ կանուխ: Ասիկայ յայտնի է այն իրողութենէն ալ որ մեր օրինակը կը յիշատակէ ընկերացուածն ասորի-արաբերէն-հայերէն. այսպէս երբ կը յիշէ

1 D. S. Margoliouth, The Syro-Armenian Dialect: „Journal of the Royal Asiatic Society“, 1898, October (Art. XXX), p. 839-861.